

PEDAGOGIK VAZIFALAR VA FIKRLASH QOBILIYATI TUSHUNCHALARINING NAZARIY TAHLILI

Qodirova Qunduz Xusin qizi
Osiyo Xalqaro Universiteti Xorazm filiali
talabasi

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida ta'lim mazmuni faqat bilimlar majmuasini o'zlashtirishdan iborat bo'lmay, balki o'quvchining mustaqil qaror qabul qilish va nostandart vaziyatlarda yechim topish qobiliyatini shakllantirishga yo'naltirilgan. 2026-yilda jahon ta'lim tizimi kognitiv kompetensiyalarga (fikrlash mahorati) alohida urg'u bermoqda. Ushbu jarayonning asosi sifatida pedagogik vazifalar tushunchasi namoyon bo'ladi. Pedagogik vazifa — bu ta'limiy maqsadga erishish uchun o'qituvchi tomonidan ongli ravishda yaratilgan intellektual sharoitdir.

Pedagogik vazifa tushunchasining nazariy mohiyati pedagogika fanida tizimli yondashuv asosida o'rganiladi. Nazariy jihatdan qaraganda, har qanday dars jarayoni ketma-ket keluvchi pedagogik vazifalar zanjiridan iborat. U shunchaki mashq yoki misol emas, balki o'quvchining ichki imkoniyatlarini safarbar etuvchi vaziyatdir.

Vazifaning tarkibiy tuzilishi uch elementni o'z ichiga oladi:

1. **Berilgan holat (shart):** O'quvchi ega bo'lgan bilimlar va mavjud resurslar.
2. **Maqsad (noma'lum):** Erishilishi kerak bo'lgan natija yoki o'zlashtirilishi lozim bo'lgan yangi tushuncha.
3. **Yechim usuli:** O'quvchi tomonidan amalga oshiriladigan aqliy operatsiyalar.

Pedagogik vazifa o'quvchi ongida “kognitiv konflikt” (bilmaslik va bilish o'rtasidagi ziddiyat) yaratishi bilan qimmatlidir. Agar topshiriq juda oson bo'lsa, u fikrlashni faollashtirmaydi; agar o'ta murakkab bo'lsa,

motivatsiyani tushiradi. Shu sababli, vazifa o'quvchining "yaqin rivojlanish zonasi"da bo'lishi ilmiy jihatdan talab etiladi.

Fikrlash — bu voqelikni umumlashtirilgan va vositali aks ettirish jarayonidir. Pedagogik nuqtai nazardan, fikrlash qobiliyati deganda o'quvchining mantiqiy operatsiyalarni (analiz, sintez, taqqoslash, abstraksiyalash) mustaqil bajara olish darajasi tushuniladi.

Bugungi kunda fikrlash qobiliyati bir necha yo'nalishlarda tahlil qilinadi:

- **Mantiqiy fikrlash:** Sabab va oqibat bog'liqligini aniqlash.
- **Tanqidiy fikrlash:** Ma'lumotni shubha ostiga olish, dalillarni tekshirish va xolis baholash.
- **Kreativ (ijodiy) fikrlash:** Yangi g'oyalarni o'rtaga tashlash va muammoga kutilmagan yechim topish.

Fikrlash qobiliyati statik tushuncha emas, u dinamik xarakterga ega. Pedagogik vazifalar orqali o'quvchining tafakkuri reproduktiv (eslab qolish va qaytarish) darajadan produktiv (yaratuvchanlik) darajaga ko'tariladi.

Ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi aloqa "instrument-natija" xarakteriga ega. Pedagogik vazifa fikrlashni harakatga keltiruvchi mexanizm bo'lsa, rivojlangan fikrlash qobiliyati vazifani yuvori darajada yechish kafolatidir.

Ushbu bog'liqlik bir necha bosqichlarda kechadi:

1. **Vazifani qabul qilish:** O'quvchi muammoni anglaydi, bu bosqichda diqqat va idrok faollashadi.
2. **Yechim izlash:** Fikrlash operatsiyalari (analiz va sintez) ishga tushadi. O'quvchi o'z xotirasidagi ma'lumotlarni yangi sharoit bilan solishtiradi.
3. **Natijani baholash (Refleksiya):** O'quvchi qanday qilib bu yechimga kelganini tahlil qiladi. Aynan mana shu bosqichda fikrlash qobiliyati eng yuqori darajada o'sadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik vazifalar o'quvchilar fikrlash qobiliyatini shakllantirishning eng samarali laboratoriyasidir. 2026-yilgi ta'lim islohotlari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi faqat axborot yetkazuvchi emas, balki intellektual vaziyatlarni loyihalovchi "pedagog-dizayner" bo'lishi shart.

Shunday qilib, pedagogik vazifalar mazmunini nazariy jihatdan chuqur anglash ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishning va komil insonni tarbiyalashning bosh omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasidagi farmonlari va 2026-yilgacha bo'lgan rivojlanish strategiyasi.
2. O'zbekiston Milliy kutubxonasi - Elektron darsliklar.
3. Ziyonet - Ta'lim portali resurslari.
4. Piaget, J. "The Psychology of Intelligence" (Nazariy asosi sifatida).